

Szakmai beszámoló

Szöveges beszámoló:

A hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum a hagyományos magyar bajuszviselési kultúrát bemutató és népszerűsítő időszaki kiállítást valósított meg „*Bajuszos hajdúk örökében – A magyaros arcszörzet évszázadai Hajdúszoboszlón*” címmel, az A2021/N8488 azonosítószámú adatlapon a Nemzeti Kulturális Alap 204106/309 számú altémára benyújtott pályázata keretén belül.

A bajuszviselés szokása a magyar férfiak körében az egészen korai időktől a XX. század közepéig szinte megszakítás nélkül kimutatható. A különböző történeti korokból ránk maradt forrásértékű vizuális ábrázolások (karcolatok, metszetek, rajzok, festmények, freskók, szobrok, faragványok, fotográfiák, stb.) és írott források (leírások, úti beszámolók, körözőlevelek, stb.) nem csak a bajuszviselés jelenlétét igazolják, de annak jól elkülöníthető korszakait, stílusait is segítenek megismerni.

A XVII. század eleji Bocskai-felkelés és hajdútelepítés talán a legmeghatározóbb időszak Hajdúszoboszló történelmében, melynek identitásformáló szerepe máig felismerhető a város lakóinak hajdú-öntudatában. Ezt a kiválóan dokumentált érá a bajuszviselés egyik fénykorának is tekinthetjük. Ebben az időben a szakállal viselt bajusz a házas emberek és a magasabb társadalmi rangon állók attribútuma volt, a hajdúvitéseket azonban szinte kivétel nélkül markáns bajusszal ábrázolják a korabeli képi források. A bajuszviselés szokása az ezt követő időkben sem hagyott alább, sőt, a kuruc kor, az 1848/49-es szabadságharc, az I. és részben még a II. világháború időszakában elmondhatjuk, hogy a katonaviselés szerves része volt a bajusz, de népszerűsége a paraszti, polgári és nemesi réteg körében is töretlen volt Magyarországon – és Hajdúszoboszlón is.

A kiállítás egyik célja volt a fentebb vázolt magyar, azon belül is a szoboszlói „bajusztörténelem” hiteles, szemléletes és kreatív bemutatása a nagyközönség számára, Hajdúszoboszló történeti és néprajzi vonatkozású emlékein keresztül. Ezáltal úgy került feldolgozásra egy speciális, magyar kulturális örökség, hogy a múzeum küldetéséhez híven lokális kötődést adtunk a témának.

A tárlat másik célja az volt, hogy az elmúlt években Magyarországon is megerősödő, ám nyugatról jövő bajusz- és szakállviselési, férfi kozmetikai trendeket újraértelmezze a saját bajuszos örökségünk tükrében.

A megvalósítás elsődleges szempontja volt, hogy bemutatásra kerüljenek a Bocskai István Múzeum gyűjteményének azon darabjai, melyek kapcsolhatók a tárlat témájához. A múzeum fotótárában található nagy mennyiségű archív fényképanyag kiváló lehetőséget és alapot nyújtott ahhoz, hogy gazdag vizuális háttérrel nyújtson a tárlatnak, miközben átfogó és szemléletes képet ad a hajdúszoboszlóiak (katonák, parasztpolgárok, parasztnők, pásztorok stb.) XIX. század végi és XX. század eleji bajuszviseléséről. A korabeli fotók kiváló lehetőséget adnak annak felismerésére, hogy a megörökített férfiak arcszörzete hogyan jelzi társadalmi rangjukat és foglalkozásukat, illetve az adott kor divatját. A korábbi történelmi korszakok bajuszviselését korabeli metszetek, ábrázolások segítségével mutatjuk be, így egy kronológiai és társadalmi rétegek szerinti tematikus tablóssorozat került összeállításra. A tematikus tablókat az időszakos kiállítótérbe állított paravánokon kerültek elhelyezésre. A paravánok mellé pedig különleges installációs elemek kerültek: arctalan kiállítási bábúfejek reprezentálják egy-egy tabló legjellemzőbb bajuszviselését (dekorgumiból készített bajusszal) és férfi fejviselését, különböző süvegekkel, csákókkal, sisakokkal, kalapokkal.

A kiállított műtárgyak két vitrinben kerülnek bemutatásra. Az egyik a bajuszápolás kellékeit (borotvák, borotvatokok, tükrösök, bajuszpedró, bajuszkötő, bajuszkefe stb.) és egyéb készségek mutatják be, melyek a bajuszviselés hétköznapi oldalához köthetők, vagyis a bajusz kialakításához, formázásához, ápolásához. A másik vitrin a borbélymesterség tárgyi emlékeit mutatja be (púderes-, szeszes-, kölnis tégyelyek, bajuszsütő vas, fenőszíjak stb.), külön kiemelve a gyűjtemény egyik legkülönlegesebb darabját, egy eredeti borbélycégért. Mindkét tárlóhoz gazdag, írott forrásanyag is kapcsolódik (szépirodalmi idézetek, beszámolók, újságcikkek, hirdetések stb.), melyek segítik a műtárgyak koncepcióba helyezését.

A tárlatban kiállított nagyszámú archív fotó és műtárgy mellett különböző információs elemekkel segítjük hozzá a látogatókat a kiállítás értelmezéséhez, a téma mélyrehatóbb megismeréséhez. Ennek érdekében a kiállításba nagyméretű molinókat, installációs nyomatokat, információs táblákat, műtárgy- és fotó feliratokat helyeztünk ki, melyek sok érdekességgel és számos háttér információval is szolgálnak. A szöveges kiállítási elemek érthető nyelvezettel és könnyed megfogalmazással, ugyanakkor kellő komolysággal közvetítik a (sokszor elbagatellizált) témát. Emellett olyan képeket, rajzokat, illusztrációkat is bemutatunk (a bajusztípusok elnevezései és illusztrációi, bajuszos szólások, közmondások, stb.), melyek színesebbé, élvezetesebbé teszik ezt az egyébként is izgalmas tematikát. A nyomtatott felületeken túl audiovizuális eszköz is szolgálja az élményszerű információbefogadást. A borbélymesterséget bemutató részben elhelyezett síkképernyős televízión 20. század eleji filmrészlet enged bepillantást a borbélyműhelyek világába, a hagyományos borotválás mozzanataiba.

A kollektív hajdú kiváltságot szerző Szoboszló katonáskodó népe és annak leszármazottai - polgárok, földművesek, iparosok, pásztorok stb. - között a bajuszviselet tekinthető egy olyan folytonos összekötő szálnak, amely történelmi korokon átívelve volt a magyar és (lovas)hajdú identitásuk egyik látványos és hangsúlyos eleme.

Az egykori hagyományos magyar bajuszviselet egyáltalán nem egy egyedi, speciálisan hajdúszoboszlói jelenség, a kiállítás azonban a helyi vonatkozások bemutatásával példát is szolgáltathat más településeknek, muzeális intézményeknek, hogy saját gyűjteményi anyagukból összeállítsák helyi „bajusztörténelmüket.” A ma újra divatba jött szakáll- és bajuszviselet pedig aktualitást ad a téma muzeális igényű feldolgozásának, hiszen egy sokak számára eddig talán ismeretlen síkon és összefüggésben mutatja be a szerteágazó kulturális háttérrel bíró férfi arcszőr viseletet, az egykor fogalommá vált „magyar bajuszt”.

Látogatottság:

A hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum „*Bajuszos hajdúk örökében – A magyaros arcszőrzet évszázadai Hajdúszoboszlón*” című időszaki kiállítását 2022. januárja óta a mai napig 7667 fő tekintette meg.

Hajdúszoboszló, 2022. szeptember 28.

Simándi László s.k.